

Els silencis de les oblidades de Franco (el cas de Mollet del Vallès)¹

Carla Alonso Merino* i Francina Ramiro Vilaplana**

Resum

Acabada la Guerra Civil, el règim del general Franco va exercir una dura repressió contra els vençuts, tant pel seu activisme en el bàndol republicà com per les seves idees. En molts casos, les persones que van patir aquesta repressió ho van fer per la simple condició de familiar. Aquest és el cas de moltes dones anònimes represaliades pel franquisme, la història de les quals ha estat poc explicada. En el cas de Mollet, les víctimes femenines d'aquesta repressió van ser principalment les dones dels polítics i activistes republicans, que van haver de tirar endavant la seva família en unes condicions penoses i sense poder alçar la veu. Al final de la dictadura, les filles de la postguerra van tenir un paper destacat en la lluita per les llibertats democràtiques, tot i que la visió més masclista de la història hagi invisibilitzat les seves accions.

Paraules clau: dictadura, dones, Elisabet Prades, Feliu Tura, feminisme, franquisme, Glòria Arimon, Guerra Civil, Joan Molins, Josep Fortuny, Mollet del Vallès, Montserrat Tura, Nuri Tura, Pelegrí Pi, Pere Fortuny, Pilar Molins, repressió, Teresa Mas, transició.

Introducció i metodologia

Aquest treball de recerca l'han fet dues alumnes de segon de batxillerat de l'Escola Sant Gervasi de Mollet del Vallès, en un intent de retornar a la memòria les grans oblidades de l'etapa històrica més dura i fosca que ha patit el nostre país: la Guerra Civil espanyola i la postguerra que aquesta va comportar. Aquesta investigació gira al voltant de la repressió que varen patir les dones durant la dictadura franquista a Mollet del Vallès. Les dues alumnes molletanes van decidir centrar-se en la seva ciutat, ja que volien parlar de víctimes amb les quals guardessin algun tipus de proximitat, per tal d'entendre millor el que va suposar per a aquelles dones viure la dura repressió.

Van concertar una cita amb l'Associació per la recuperació de la Memòria Històrica de Parets, que les varen posar en contacte amb la Maria Salvo i Iborra. La Carla i la Francina creuen molt interessant i necessari incloure aquesta testimoni en el seu estudi, per la rellevància en la història de les dones dins les presons franquistes. Destaquem aquest fet perquè la Maria Salvo no és de Mollet, per tant, la considerem una excepció en la recerca.

*estudiant, 01alonsocarla@santgervasi.org

**estudiant, 01ramirofrancina@santgervasi.org

¹ Treball reconegut amb un accèssit del XX Premi Juvenil Vicenç Plantada (2019)

La intenció d'aquesta recerca és treure a la llum les vivències i memòries d'aquelles dones de qui ningú mai ha parlat, ja que la gran majoria de treballs o investigacions fets sobre el tema tenen els homes com a únics protagonistes. Per tant, es tracta d'una reivindicació del paper femení durant la primera i l'última etapa del règim franquista. Aquestes dues noies tenen el privilegi d'haver fet un treball inèdit, sobre un tema del qual mai se n'ha parlat, ja que ningú ha publicat ni desenvolupat cap investigació que posi de manifest la repressió que varen patir les dones a Mollet del Vallès durant la dictadura. A més, tampoc es té constància de l'existència de cap treball d'investigació que parli sobre tots els tipus de repressió que van patir aquestes dones tan directament com indirectament.

166

El període d'investigació es troba dividit cronològicament en dos blocs: el primer se situa des de la fi de la Guerra Civil l'any 1939 fins a l'inici dels anys cinquanta. En aquesta etapa trobem les dones que van ser represaliades per l'activitat política que van exercir durant la República o bé perquè eren filles o esposes de militants del bàndol republicà. El segon bloc se situa durant la dècada dels anys seixanta, època en la qual trobem dones represaliades per formar part de sindicats, grups polítics clandestins o per ser simples activistes polítiques. A més, també han dut a terme una comparació entre els dos blocs escollits per tal de comprovar si es va fer una evolució en el tipus de repressió que es va aplicar sobre les dones.

Val a dir que aquesta recerca s'ha fonamentat en una sèrie d'entrevistes a testimonis directes i indirectes dels esdeveniments. Pel que fa al primer període de la repressió, trobem quatre persones entrevistades: Pilar Mo-

lins, Elisabet Prades, Nuri Tura i Pere Fortuny. Dins del segon període fixat es va entrevistar a les següents testimonis: Montserrat Tura, Glòria Arimon i Teresa Mas.

Per tal de dur a terme un bon treball de recerca, la Carla i la Francina varen haver de marcar-se una sèrie d'objectius que les ajudarien a assolir la seva meta principal, que era poder arribar a conèixer, en profunditat, la repressió franquista que s'aplicà sobre les dones a Mollet del Vallès. Els objectius conceptuals se centraren principalment a poder arribar a conèixer, a partir de fonts primàries i secundàries i testimonis, la forma de vida de les dones durant l'època del règim franquista. A més, van voler estudiar quins varen ser els mètodes de repressió que el règim va utilitzar contra elles i els motius que les van portar a patir els càstigs que la dictadura els va imposar. Per altra banda, també volien saber quin era el perfil d'aquestes dones i com van superar aquells durs anys de repressió.

Els seus objectius procedimentals giraven entorn de la intenció de poder analitzar i recercar de forma molt precisa i meticulosa la bibliografia i documentació que van anar trobant i cercant durant tot el procés d'investigació documental, així com la informació rellevant que van obtenir de les diferents entrevistes a les víctimes.

Abans d'haver dut a terme cap investigació sobre el tema a tractar, la hipòtesi que ambdues alumnes varen plantejar-se va ser que Franco va utilitzar la repressió com a mètode per atemorir la població i aconseguir la pau per tal d'apaivagar la resistència antifranguista. Especialment, consideraven que va ser cruel amb les dones a causa del fort component masclista que caracteritzava la seva ideologia.

També proposaven que les dones que van viure sota el règim franquista durant l'etapa dels anys quaranta van patir un tipus de repressió més estricta i dura que aquella que van patir les dones dels anys seixanta, ja que consideraven que a l'inici de la dictadura es va tenir molta menys consideració amb el bàndol republicà però que, en canvi, a mesura que van passar els anys, les represàlies que es preniën contra aquells qui es resistien a l'autoritat del règim es van anar fent menys dures, malgrat que sempre es van mantenir abusives. A més, creien que les dones que van ser represaliades durant la primera etapa de la dictadura no van patir aquesta violència per la seva activitat política sinó per accions alienes a elles que van dur a terme homes amb els qui guardaven algun tipus de relació, ja fos familiar, d'amistat o d'altre tipus. També sospitaven que el motiu pel qual es represaliava les dones de la segona etapa, durant la dècada dels seixanta, era per l'activitat política clandestina on elles mateixes es varen involucrar.

Destaquem també que les diferents tècniques metodològiques que s'han utilitzat per fer el treball són la investigació documental, que engloba tota la informació bibliogràfica aplegada; el treball de camp, dut a terme mitjançant les entrevistes tant a víctimes directes com a indirectes de la repressió, i, finalment, la creació d'un documental audiovisual que compta amb una part introductòria que presenta el treball i una recopilació de totes les entrevistes efectuades.

Context històric

Abans d'endinsar-nos en la part més teòrica, seria convenient redactar una breu introducció al context històric de l'època, de tot allò que engloba

la descripció del conflicte de la Guerra Civil a Espanya. També ens centrarem en els fets que van ocórrer a Catalunya i, més concretament, en aquells que van succeir a Mollet, tot orientant l'objectiu d'aquesta contextualització en oferir una petita visió sobre com es va viure l'enfrontament a la nostra ciutat, i quines varen ser les conseqüències d'aquella guerra per als ciutadans i les ciutadanes de Mollet.

La Guerra Civil espanyola fou un conflicte militar, polític i social que durà des del juliol de 1936 fins a l'1 d'abril de 1939, i que enfrontà i dividí la societat espanyola en dos bàndols: el bàndol nacional, format pels militars que es revoltaren contra el règim de la Segona República, i el bàndol republicà, compost pel Govern de la Segona República.

Pel que fa a la situació política de Mollet durant la guerra, trobem que els diferents càrrecs de l'Ajuntament van haver de fer front a diversos conflictes i situacions problemàtiques provocades per la continuació de l'enfrontament, com ara l'escassetat dels proveïments i dels béns de primera necessitat, la qual cosa va implicar l'adopció de mesures com ara les targetes de racionament l'any 1936. Durant l'any 1936, Feliu Tura va continuar la seva alcaldia però, finalment, va acabar dimitint, i Josep Fortuny el va succeir en el càrrec l'any 1937.

En acabar el conflicte, podem parlar del cost humà de la Guerra Civil a Mollet. Hi ha constància que a Mollet van morir vuitanta-dos soldats al front i que hi va haver un total de vint-i-cinc molletans desapareguts. Va ser a la fi de la Guerra Civil quan l'enfrontament desembocà en la dictadura militar del general Francisco Franco, que durà fins a la seva mort l'any 1975.

Testimonis

Per tal de conèixer com va viure la població de Mollet, i en especial les dones, la repressió franquista que va iniciar-se en el moment que el bàndol nacional guanya la Guerra, la Carla i la Francina van fer un seguit d'entrevistes a diferents testimonis dels fets.

Començarem presentant els testimonis de la repressió franquista dels anys quaranta:

Elisabet Prades Pi és néta del republicà i regidor Pelegrí Pi Planelles. L'Elisabet és un testimoni molt important degut al seu parentiu amb un dels personatges polítics més importants de l'època a Mollet. En la seva entrevista explica com van viure les dones de la seva família la repressió franquista. Tot i així, és l'única testimoni que afirma que la seva família no va patir una repressió indirecta causada per l'activitat política d'en Pelegrí Pi.

Maria Salvo va néixer l'any 1920 a Sabadell, i va ser una activista en la defensa de la República durant la dictadura franquista. És una de les úniques dones del Vallès que encara avui dia pot explicar personalment com va patir la repressió franquista dins la presó. Les dues noies varen tenir la sort de poder contactar amb ella per tal de concertar una entrevista amb l'objectiu d'orientar la recerca en la seva experiència personal, però per motius de salut la Maria va anul·lar la seva cita. Afortunadament, s'han enregistrat altres entrevistes i molta documentació de la Maria de les quals s'ha fet ús per completar la nostra investigació.

La Nuri Tura, filla de l'afusellat Joan Tura Ros i neta de l'alcalde de l'època, en Feliu Tura, explica la seva experiència personal sobre com va viure la primera etapa del règim franquista, però sobretot parla del tipus

168

(D'esquerra a dreta i de dalt a baix):

Figura 1. **Elisabet Prades**

Figura 2. **Maria Salvo**. Font: **Gemma Donaire**, per a la revista **Pueblos de** 14 d'abril de 2015

Figura 3. **Pere Fortuny**

de repressió que les dones de la seva família van haver de patir degut a la forta violència de la dictadura. La Nuri explica a l'entrevista, des del seu record, algunes anècdotes de les quals encara avui dia fa memòria i han marcat la seva vida.

En Pere Fortuny és el fill de l'últim alcalde republicà molletà, en Josep Fortuny i Torrents, i també fill de la Carme Velázquez Ojuelo. El testimoni d'en Pere mostra una de les repressions més dures de tots els entrevistats del treball. La seva mare va ser una de les dones molletanes que va viure de forma més directa i violenta les represàlies del nou govern falangista, pel simple fet de ser la dona de l'exalcalde republicà Josep Fortuny.

La Pilar Molins és la filla del republicà assassinat al camp d'extermini de Mauthausen, Joan Molins Maynou, i de la Maria Cid Leonard. Explica com la seva mare va patir la repres-

sió franquista, i quines conseqüències van recaure sobre ella i com van afectar al llarg de la seva vida.

Pel que fa a la repressió franquista dels anys seixanta trobem els següents testimonis:

La Glòria Arimon i la Teresa Mas són dues dones que van dur a terme la seva activitat política durant la dècada dels anys seixanta. Ambdues van militar a les Plataformes Anticapitalistes de Mollet. La seva entrevista mostra una visió molt més completa i realista sobre el que va significar per a algunes dones formar part de grups polítics clandestins. Vam conèixer la seva experiència com a activistes polítiques durant la dictadura dels anys seixanta.

La Montserrat Tura i Camafreita és una de les dones més importants de la història de Mollet. Va ser la tercera alcaldessa després de l'inici de la transició democràtica, va estar en aquest càrrec setze anys, concre-

(D'esquerra a dreta i de dalt a baix):

Figura 4. **Pilar Molins**

Figura 5. **Montserrat Tura**

Figura 6. **Glòria Arimon i Teresa Mas**

tament de l'any 1987 fins a 2003. A la seva entrevista explica com va viure ella i la seva família els anys de la dictadura. La Montserrat és la testimoni que s'ha mostrat més interessada en el tema d'aquest treball de recerca i ha expressat el seu gran entusiasme cap a la investigació, ja que considera que és important que parlem del paper de les dones durant la dictadura franquista.

La repressió franquista a Mollet

La dictadura franquista a Mollet del Vallès, igual que a la resta de Catalunya, s'inicia l'any 1939. En concret, el 27 de gener d'aquest mateix any les tropes franquistes van entrar a Mollet, tot proclamant la victòria del bàndol nacional per l'avinguda de Jaume I.

A partir del 28 de gener de 1939, quan Simeó Rabasa Singla és nomenat primer alcalde molletà de la dictadura, comencem a parlar del control repressiu que es va dur a terme des de l'Ajuntament, falangista, cap als ciutadans de Mollet. El principal objectiu del nou Ajuntament i de les seves autoritats era desfer-se de tots aquells que mostraven actituds o ideals contraris als del règim. L'any 1939, entre el març i l'abril, van sentenciar vuit molletans investigats a penes de mort.

Per altra banda, a partir del febrer de 1939, el nou govern falangista va iniciar els judicis sumaríssims de totes aquelles persones, sobretot càrrecs polítics republicans, que eren considerades desafectes al nou règim. Es calcula que els consells de guerra van sentenciar a pena de mort unes

3.400 persones a Catalunya entre els anys 1938 i 1957.

És important explicar que els procediments judicials de l'època eren duts a terme pels militars, no pel poder judicial com avui dia, i es regien per un codi militar. Aquests procediments es coneixen amb el nom de consells de guerra sumaríssims.

Gràcies a l'article de la Maria Àngels Suárez² sobre els procediments judicials militars que el franquisme va aplicar sobre molts ciutadans de Mollet, la Carla i la Francina saben que es varen jutjar a un total de sis dones mitjançant aquests procediments militars.

Comptem amb les fitxes de llibertat condicional³ de tres molletanes que varen ser processades durant la postguerra: l'Antonia Casarramona Solà, l'Anita Sabater Tomás i la Francisca Gutiérrez Ambrós. També sabem que tres molletanes més també varen ser processades durant la dictadura, però no comptem amb cap fitxa d'aquestes dones: la Júlia Farré Ruco-sa, la Maria Maculet Rodríguez i l'Anna Viñals Surroca.

Fitxes de llibertat condicional

Antònia Casarramona Solà
Francisca Gutiérrez Ambrós
Anita Sabater Tomàs

A més, també disposem de la fitxa⁴ d'una de les nostres testimonis: la Maria Salvo Iborra, presa política.

La dictadura franquista va imposar una gran repressió sobre els republicans que havien participat activament en política durant l'època de la Repú-

² SUÁREZ I GONZÁLEZ, MA; "La repressió franquista a Mollet del Vallès: els procediments judicials militars (1939-1945)" a Notes 33; Ajuntament de Mollet, gener de 2018.

³ Fitxes proporcionades per l'arxivera Pilar Reverté, del Servei Didàctic de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

⁴ Proporcionada per la Pilar Reverté, de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

Mollet

leg. _____ exp. *1602705*

APELLIDOS *Casarrama Sola* NOMBRE *Antonia*

Naturaliza *Mollet* Provincia *Barcelona*

Años de edad *60* Hijo de *Jame* y de *Francisca*

Estado *casada* Número de hijos *2* Profesión *su seguit*

Lugar donde residía durante el Movimiento *Mollet*

Prisión de procedencia *La Costa de Barcelona*

Delito *Am. relación militar*

Condena impuesta *2 años y 4 días P. R.* Conmutación *San Praxedor*

Tiempo extinguido *3 meses y 11 días en Prisión*

Fecha de salida en libertad condicional y Ley o Decreto en que está comprendido *dic 6 de Junio de 1939 con libertad definitiva*

Si está sujeto a destierro *no*

Lugar donde no puede residir _____

Si perteneció a la masonería *no*

Fecha en que le corresponde el licenciamiento definitivo _____

Residencia fijada al salir de la prisión *Mollet*
Alta loc y Baya

171

leg. _____ exp. *6069*

APELLIDOS *GUTIERRES AMBROS* NOMBRE *FRANCISCA*

Naturaliza *Mollet* Provincia *Barcelona*

Años de edad *37* Hijo de *Jacinto* de *Angela*

Estado *casada* Número de hijos *uno* Profesión *sus labores*

Lugar donde residía durante el Movimiento *Hóspitalet de Llobregat (Barcelona)*

Prisión de procedencia *Barcelona*

Delito *Rebelion Militar*

Condena impuesta *seis años y un día* Conmutación _____

Tiempo extinguido *dos años tres meses y veinticinco días*

Fecha de salida en libertad condicional y Ley o Decreto en que está comprendido *catorce de Junio de 1941*

Si está sujeto a destierro *no*

Lugar donde no puede residir _____

Si perteneció a la masonería *no*

Fecha en que le corresponde el licenciamiento definitivo _____

Residencia actual *Hospitalet calle Paretos numero 14 pral 2o*

65

Figura 7. Fitxa d'Antònia Casarramona. Font: Servei Didàctic de l'Arxiu Nacional de Catalunya

Figura 8. Fitxa de Francisca Gutiérrez. Font: Servei Didàctic de l'Arxiu Nacional de Catalunya

blica i durant la Guerra Civil. Molts militars, civils, alcaldes i polítics van haver d'exiliar-se per no ser detinguts per les autoritats nacionals. Molts van fugir amb incertesa i alguns desgraciadament no van poder tornar mai més, ja que van ser deportats a camps de concentració, i d'altres, finalment, detinguts. A més, cal destacar que ha quedat gravat en la història de Mollet l'assassinat dels dos deportats al camp d'extermini de Mauthausen: en Joan Molins Maynou, pare de la testimoni Pilar Molins, i també en Joan Tura Ros, pare de la Nuri Tura.

Sabem també que un total de cinc dones, segons la investigació de la Maria Àngels Suárez,⁵ varen exiliar-se a l'inici de la dictadura. Aquestes dones eren: Ramona Busquets i Genius, Antònia Corts i Batlle, Elisa Fernández i Sanz, Mercè Gual i Riba, Irene Gelabert i Corts.

Un altre tipus de repressió social que es va aplicar sobre la població va ser la continuïtat del racionament i les privacions, ja que sabem que el febrer de 1939 el nou Ajuntament va tornar a repartir les cartilles de racionament.

A més, les diferents fàbriques de Mollet van acomiadar tots aquells treballadors que s'havien mostrat contraris al bàndol nacional durant la guerra, així com a empleats que tenien familiars d'ideologia republicana. Parlem, doncs, d'una depuració dels obrers republicans o de treballadors que, sense haver mostrat la seva posició ideològica, havien estat despatxats per les accions polítiques d'alguns familiars.

Si ens centrem en la repressió cultural, hem de destacar la retirada dels noms dels carrers de Mollet que guardaven alguna relació amb la Segona República o de caràcter catalanista.

Noms com Ausiàs March, Francesc Macià o Prat de la Riba van ser substituïts per noms que recordaven i enaltien el franquisme, la seva història i la seva victòria. Cal destacar també una altra forma de repressió cultural: la desfeta de la tradició associacionista catalana, en especial d'aquelles entitats de tarannà republicà i catalanista, i la prohibició de l'ús del català.

Pel que fa a la persecució de l'ús de la llengua catalana a tot l'estat, Mollet no en va ser una excepció. El català va ser prohibit en l'àmbit legal i en els llocs públics i oficials. En l'ambient laboral sabem que si un funcionari parlava el català era acomiadat de la fàbrica. A més, igual que a la resta de Catalunya, les escoles molletanes només ensenyaven el castellà.

A l'Arxiu Històric Municipal de Mollet es poden consultar diversos documents que proven la prohibició de l'ús del català, així com una advertència que obligava el capellà de Mollet a fer les misses en castellà. També consten documents legals en els quals s'esmenta el canvi de noms dels carrers i el canvi d'idioma de diferents rètols del poble on la informació estava escrita en català. En un àmbit més familiar i íntim, però, en tractar-se d'un poble petit, la població seguia parlant el català. Podem concloure, doncs, afirmant que a Mollet hi va haver una censura de l'ús del català en l'àmbit institucional, i que les diferents agrupacions associacionistes van patir molt de prop la repressió franquista d'ençà l'inici de la dictadura l'any 1939.

Arribem a la conclusió, per tant, que els molletans no van ser una excepció respecte al fet de patir la repressió. El nou ajuntament franquista va perseguir tots aquells qui anaven

⁵ SUÁREZ, M. A. (2000)

35 leg exp.

APELLIDOS Sabatés Tomás NOMBRE Ana

1944 Diciembre

Naturaleza Mollet Provincia Barcelona

Años de edad 27 Hijo de Ramón y de Rosa

Estado casada Número de hijos Profesión sin sueldo

Lugar donde residía durante el Movimiento Mollet

Prisión de procedencia Provincial de Mujeres de Barcelona

Delito auxilio a la rebelión

Condena impuesta 6 años 1 día Conmutación

Tiempo extinguido 1 año 13 días

Fecha de salida en libertad condicional y Ley o Decreto en que está comprendido 30 Septiembre 1940

Si está sujeto a destierro no

Lugar donde no puede residir

Si perteneció a la masonería no

Fecha en que le corresponde el licenciamiento definitivo 25 Febrero 1947

Residencia fijada al salir de la prisión MOLLET DEL VALLÈS, Ave. Generalísimo 1ºº

sigue

173

Apellidos SALVO IBORRA 21043

Nombre Maria

Naturaleza Sabadell Proc. Barcelona

Años de edad 37 Hijo de Pentaleón y de Asunción

Estado soltera Profesión sus labores

Delito contra Seguridad del Estado

Tribunal sentenciador Consejo de guerra en Alcalá de Henares

Juzgado Militar Sumario núm. Año 1941

Pena 30 años Destierro de no

Indulto de la sexta parte

Población donde residía a la comisión del delito Barcelona - calle Calabria num 200

Prisión que le puso en libertad Alcalá de Henares

Fecha de la libertad condicional 16 abril de 1947

Fecha de la libertad definitiva

Fecha del indulto

Residencia al salir de la Prisión Barcelona - Travesera de Gracia num 326 - 4º 2º

INDICE

Figura 9. Fitxa d'Anita Sabater. Font: Servei Didàctic de l'Arxiu Nacional de Catalunya

Figura 10. Fitxa de Maria Salvo. Font: Servei Didàctic de l'Arxiu Nacional de Catalunya

en contra del règim i va castigar la població que havia format part del bàndol republicà durant la Segona República i Guerra Civil. És per això que la Carla i la Francina van voler conèixer amb més detall com van viure les dones aquesta situació a Mollet.

La repressió vers les dones durant la primera etapa de la dictadura (1939 – 1950)

En el camp de la política, parlem d'una repressió molt agressiva i exhaustiva cap a pràcticament totes les dones que mantenien algun lligam familiar amb exmembres del Govern de la República o amb militants de grups que varen defensar el Govern de la Segona República durant la Guerra Civil. Com a paradigma d'aquestes dures represàlies que el règim va prendre sobre les dones republicanes, trobem a l'àvia de la Montserrat Tura, i ella ens explica: "En el moment en el qual es produeix la victòria de l'exèrcit feixista, el seu home i dos dels seus fills s'exilien. D'aquests dos fills, un acabarà a un camp d'extermini i no tornarà mai, i l'altre acabarà en una companyia de treball esclavitzat pels nazis. (...) El tercer fill estarà presoner en un batalló de càstig de l'exèrcit franquista. (...) i ella estava sola, (...) amb quatre criatures petites, (...) a més a més, de tant en tant, venia la Guàrdia Civil, registraven, s'emportaven la collita, si trobaven un sac de blat, se l'emportaven, si hi havia un ànec, se l'emportaven, i s'ho emportaven per menjar-s'ho ells, i per deixar-la a ella sense menjar i contínuament els deien: us matarem de gana, pel sol fet que havien sigut defensors de la República i perquè el seu home havia estat alcalde. (...) Anava pel carrer i els feixistes li llançaven escopinades, és a dir, no només li deien que la matarien, no només desitjaven que tots els

seus homes que estaven a l'exili o detinguts o esclavitzats es morissin tots, sinó que els escopien, els insultaven, els increpaven constantment".

La repressió més dura es va exercir sobre les dones i les famílies dels dos alcaldes que van desenvolupar els seus càrrecs durant la Segona República i la Guerra Civil. Aquests varen ser en Feliu Tura, avi de la Montserrat, i en Josep Fortuny, pare d'en Pere. Pel que fa a la família Fortuny, tant la mare com l'àvia d'en Pere van haver de patir les conseqüències de l'activitat política d'en Josep Fortuny. Tal com ens explica en Pere a la seva entrevista, el capellà de Mollet, en Josep Casanovas, era un dels intermediaris del govern del règim a Mollet i, per tant, ell el recorda com la figura que més va fer patir la seva família. La seva mare va trobar-se amb la seva casa confiscada pel capellà, qui els va treure totes les pertinences i els va deixar sense res. La seva mare va patir molt sabent que hi havia una gran possibilitat que l'apartessin dels seus fills. En Pere explica que els van prohibir, a ell i a la seva germana, anar a l'escola pública, i també van prohibir als botiguers de Mollet que venguessin menjar a la família Fortuny.

A més, la mare d'en Pere també va patir la repressió per part dels ciutadans del poble. Per tant, trobem que era molt comú que la població que compartia uns ideals afins als de la Falange contribuís a la discriminació i desconsideració d'aquestes dones.

A tota aquesta situació se li ha de sumar el fet que moltes dones estaven sotmeses a un control i vigilància permanent per part dels cossos d'ordre públic de les autoritats franquistes. En Pere diu: "Quan sortia de la fàbrica, la Guàrdia Civil l'esperava i la turmentaven. Era una persecució constant."

Un altre tipus de càstig que s'imposà per aquelles dones els marits de les quals havien participat en política republicana va ser treure-les dels seus llocs de treball. Com bé explica la Pilar Molins: "A la meua mare la van castigar a tres mesos per roja, sense poder treballar. (...) Això era el pacte de la fam, si et passava això, corries el risc que et traguessin els fills i els portessin a un correccional de la Falange." Aquest càstig no només suposava el descrèdit laboral d'aquestes dones per uns motius totalment aliens a la seva persona, sinó que implicava deixar-les sense l'únic mitjà que disposaven per poder mantenir econòmicament les seves famílies i per poder-les alimentar, ja que varen quedar-se soles sense la figura paterna, que en aquells temps era la que assegurava la supervivència de la família, i per tant, se'ls estava limitant aquesta subsistència.

Tanmateix, no tots els veïns de Mollet varen adoptar la mateixa posició discriminatòria cap a elles sinó que, al contrari, moltes famílies van ajudar-ne d'altres en els temps tan difícils que va suposar viure en la postguerra, i tots els testimonis afirmen la innegable misèria de les condicions de vida sota les que havien de subsistir.

Pel que fa a un tipus de repressió molt més evident i a la qual se li ha donat més visibilitat en els últims anys és la d'aquelles dones que varen ser empresonades durant la dictadura. Tot i així, les dones que varen estar dins les presons franquistes, han quedat en un segon pla, ja que s'ha donat molta més importància a les víctimes masculines d'aquesta mena de repressió.

En el cas de Mollet, com bé hem esmentat prèviament, un total de sis dones varen ser empresonades durant aquesta etapa de la dictadura.

Comptem amb la taula (a la pàgina següent), que recull tota la informació que s'ha trobat sobre els seus procediments militars.

És important fer una breu explicació sobre com va ser la vida d'aquestes dones dins les presons, basant-nos en el testimoni de la Maria Salvo, que narra molt bé les condicions de vida de les dones dins les presons franquistes. Ella va estar presa setze anys tant a la presó de Las Ventas de Madrid com a Les Corts, a Barcelona.

Cal destacar que les autoritats franquistes van detenir moltes dones com a conseqüència de l'activitat política dels seus marits o familiars. Malgrat que elles mai van expressar el seu sentiment polític i social, rebien les conseqüències i aquests càstigs totalment injustos.

Pel que fa als judicis i condemnes, quan una dona era detinguda per les autoritats franquistes era enviada directament a la presó de dones de la regió on havia estat detinguda. Allà havia de viure fins que un jutge dictés sentència i, amb una mica de sort, compliria allà condemna si no era castigada amb la pena sumaríssima.

Les dones que varen viure el règim franquista a dins les presons varen patir unes condicions de vida molt precàries, ja que rebien càstigs, tortures i condemnes que es feien eterne. Però això no va acabar amb les esperances que elles tenien. Un dels aspectes que feia més fàcil i suportable l'estança a la presó era la companyonia que es mostrava entre les represaliades, es recolzaven i es donaven forces per continuar lluitant. Moltes d'elles confiaven que la situació del règim canviaria, i aquest va ser un pensament que va donar seguretat i optimisme a totes aquelles dones empresonades.

PROCEDIMENTS MILITARS											
PROCE- DIMENT	NOM	EDAT	NATURAL	RESI- DÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ	DATA INICI PROCÉS	DETENCIÓ	ACUSACIÓ	PRESÓ/ DATA INGRÉS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
C 626 SO 28441	CASARRAMONA SOLÀ, ANTONIA	49	Mollet	Mollet	Mestressa de casa	ERC	3-2-39 2-5-40	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	Provincial de dones (BCN)	13-5-39 Llibertat 22-10-42 LI. Condicional
471 DP	FARRÉ RUCOSA, JULIA	48	Ciudad Real	Mollet	-	-	6-8-39	GC (Den.)	Investigació	-	-
5459	GUTIÉRREZ AMBROS, FRANCISCA	30	Mollet	Hospitalet	-	Apo- lítica	22-3-39	GC (Den.)	Rebel·lió militar	18-5-39 BCN	
DP	MACULET RODRIGUEZ, MARIA	24	València	Mollet	Perruquera/ telefonista	ERC UGT	23-8-39	GC en control carreteres	Viajar amb salconduit fals	Cel·lular dones (BCN)	21-1-43 Llibertat
10990	SABATER TOMAS, ANITA	21	Mollet	Mollet	-	JJLL	27-6-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	Provincial de dones (BCN)	22-10-42 LI. Condicional
472 DP	VIÑALS, SURROCA, ANA	45	Santa Perpètua de Mogoda	Mollet	-	-	6-8-39	GC	Investi- gació	-	-

Figura 11. Taula extreta de SUÁREZ, M. A. (2018)

Malgrat que les condicions dins les presons eren molt dolentes, la Maria explica: “L’ambient de la presó és indescriptible, va ser el primer lloc on vaig conèixer la solidaritat de veritat, vivíem en família. Perquè jo no tenia família. Sempre ens ajudàvem entre nosaltres, intentàvem obrir-nos, explicar què ens passava, què ens preocupava. Jo no m’he sentit desgraciada a la presó, i vaig estar-hi setze anys, perquè vam crear una família pròpia allà dins, cadascuna de nosaltres.”

Tot i així, cal destacar que el dia a dia a la presó es feia molt difícil i complicat, ja que el lloc on es trobaven les preses tenia una capacitat per un nombre determinat de persones i es va permetre multiplicar el nombre preses.

La repressió vers les dones durant la segona etapa del règim franquista (1960 – 1975)

Tant la Montserrat Tura com la Teresa Mas i la Glòria Arimon varen participar activament en política clandestina en l’època dels seixanta, així que els seus testimonis narren la repressió que van patir per la seva pròpia iniciativa vers la lluita antifranquista.

D’aquesta nova generació de dones que varen sorgir durant la segona onada de feminisme del nostre país, en trobem moltes que eren filles de Mollet. Eren dones que, una vegada ja havien crescut i eren suficientment madures per adonar-se de la dura realitat en la qual vivien, varen decidir iniciar la seva activitat política al seu poble. Conscients de la repressió i de la manca de llibertats que hi havia, es varen afiliar a les diferents organitzacions politicosindicals que existien a Mollet, sempre de forma clandestina. En aquests grups es van començar

a organitzar amb altres joves combatius, tot intentant lluitar contra el règim fins al final, perquè, encara que morís el dictador, la repressió va continuar durant la Transició. Tal com explica la Montserrat Tura: “els continuadors de Franco van intentar mantenir un règim privat de llibertats, (...) la situació va continuar sent una situació molt difícil.”

Pel que fa a l’educació, l’escola continuava sent un espai d’adoctrinament catòlic i polític en aquesta segona etapa. Tot i que a Mollet existien escoles de caràcter més laic, el centre amb més places per al sexe femení era l’escola de les monges.⁶ Aquestes, du-

Figura 12. Montserrat Tura en un reivindicació per l'Estatut d'Autonomia a Mollet, posterior a la mort de Franco. La Montserrat ens explica que no hi ha fotografies de l'activitat clandestina perquè no convenia deixar proves. Font: Montserrat Tura

⁶ Col·legi Lestonnac de Mollet

rant la dictadura, varen donar suport a les forces repressives de Franco. A les escoles és on comencem a trobar els primers comportaments repressius cap a les nenes, en forma d'adoctrinament, ja que s'impartia un allisonament religiós.

Però, a més, també trobem un adoc-trinament polític i ideològic que es pretenia inculcar en aquestes nenes que anaven a escola, mitjançant una visió idealitzada i de suport cap al dictador i cap al règim franquista. La Glòria també destaca: "Ens deien directament que Franco era el nostre salvador, que ens havia salvat, que sort de Franco".

En relació amb la igualtat de la dona en aquest període, trobem que les diferents testimonis del segon pe-ríode de repressió coincideixen en afirmar que les dones van patir una doble repressió pel fet de militar en una organització de lluita antifràn-quista i, a més a més, pel simple fet de ser dones, perquè es podien aprofitar sexualment de tu quan et detenien. A més, la Montserrat va afegir una altra perspectiva a aquesta hipòtesi, perquè ella explica en la seva entrevista que considera que les dones sí que varen patir una doble repressió, però no pel fet que se les castigues més que als homes, o de forma més severa, sinó perquè les dones van patir una doble desconsideració, que podríem enten-dre com a doble repressió.

A més, els homes continuaven sent els protagonistes i en qui reque-ria l'atenció del lideratge de les or-ganitzacions, però això era fruit del reflex de com funcionava la societat, que encara era molt masclista, tant a la dreta com a l'esquerra. Tanmateix, les dones que militaven en aquests grups de lluita antifrànquista, duien a terme unes tasques perilloses alhora que vitals per desenvolupar l'activitat

de les organitzacions. En la seva entre-vista, la Montserrat ens dona alguns exemples: "(...) ajudant a imprimir papers, amagant persones que s'ha-vien d'amagar, substituint les mestres en algunes ocasions si aquestes havien estat detingudes, perquè si s'adonaven que t'havien detingut et podien aco-miadar, però si aconseguies que no es notés la teva absència no perdies la feina. Doncs totes aquestes coses nor-malment les feien dones, i les dones no van tenir un paper preponderant després, en la política democràtica."

Tot i així, cal destacar que Mollet seria una excepció en aquest sentit, perquè durant molts anys, una vega-da iniciada la transició democràtica, una ciutat que en aquells moments tenia al voltant de quaranta mil habi-tants, era la ciutat més gran d'Espa-nya que tenia una dona al capdavant. Ho va ser l'Anna Bosch, després la Carme Coll i més tard la Montserrat Tura. Observem, doncs, que tot i que el paper de les dones en la política era poc influent i les que varen con-tinuar la seva activitat política una vegada finalitzà el règim eren molt minoritàries, a Mollet en trobem un cas excepcional.

La Montserrat Tura afegeix: "Jo m'imagino que a molts altres pobles no n'hi havia ni una. Això no vol dir que no estiguessin implicades. Proba-blement estaven a casa, cuidaven de les criatures mentre el seu company estava a la reunió, probablement eren heroiques perquè feien octavetes i les portaven d'un lloc cap a l'altre amb el seu cotxe. (...) Per tant, les dones que a més a més tenien família i tenien cri-atures havien de ser molt valentes per posar-se al capdavant. Jo crec que Mo-llet en aquest sentit va ser diferent."

Les dues alumnes destaquen la figura de l'Anna Bosch com una de

les més importants i influents del seu treball. La Montserrat, que parla d'ella amb una gran devoció, declara: "No era molt normal trobar una dona al capdavant d'una organització clandestina. En el cas del PSUC, que era el partit comunista català, a la zona de Mollet i el seu voltant la portaveu era ella, i aleshores cridava l'atenció, perquè no era gens normal. (...) Acaba sent la primera candidata de les eleccions municipals del 1979, que les guanya." La Montserrat també explica que va ser una dona molt valenta, i que va arriscar-se molt per la seva lluita: "L'Anna Bosch en aquella època va tenir una filla, quan encara no havia mort el dictador, i ella anava amb el cotxet, i a sota del matalasset de la Gebra portava els textos dels manifestos que havíem aprovat a l'Assemblea Democràtica, i era material que si queia en mans de policia, a ella li queien vint anys de presó segur."

Tanmateix, totes tres estan d'acord en el fet que la repressió va ser brutal per a ambdós sexes, i coincideixen que no és veritat que a les dones se'ls feia més mal que als homes o que la repressió era més dura per a elles, sinó que s'impartien càstigs igual de severs per a tots dos sexes.

Les dues alumnes també varen descobrir que les dones de la primera etapa, generalment, van optar per no parlar sobre la Guerra ni la repressió que es va viure, i molt menys sobre política, perquè eren molt conscients de com el règim responia a tots aquells qui anaven en contra de la dictadura. Segons el que ens explica la Glòria: "No se'n parlava, el silenci, la por. Jo vaig viure en una casa on teníem els pares i també els avis. (...) De la Guerra no se'n parlava, i de la repressió i de la política no se'n parlava mai, i difícilment les mares

t'explicaven el que podien haver patit. (...) Es tractava de sobreviure com fos, no buscant problemes. Per això quan nosaltres ens vam començar a organitzar i vam començar a lluitar els pares patien tant, perquè sabien a què ens exposàvem."

A més, la Teresa afegeix: "Hi havia com una actitud per part de les dones que no era de lluita sinó que era d'assumir la situació, per tant, per part d'elles no comentaven pràcticament res, eren més aviat els homes que sí que deien alguna cosa." Per tant, veiem que la població, i sobretot les dones, decideixen que el millor és callar.

A més, si observem la comparació que es fa en el treball entre les dues generacions, hi trobem grans diferències, ja que hem de tenir en compte que després de la Guerra la repressió va ser molt important, i que les dones encara tenien memòria de tot el que van patir. Per tant, hi havia molta por, i com han pogut comprovar la Carla i la Francina, les dones que varen participar en activitat política clandestina durant la primera etapa de la dictadura eren molt poques. En canvi, en la dècada dels seixanta, aquesta onada reivindicativa que va prendre molta força en la societat va captivar dones lluitadores, que van decidir sumar-se a la lluita contra el règim.

És important tenir en compte això que va explicar la Montserrat: "Per molt que us expliqui coses, jo sempre he pensat que a mi no em va passar res greu comparat amb el que li va passar a la meua àvia, perquè no té explicació possible. I només és possible quan un exèrcit feixista s'imposa per la força sobre un govern legítim i uns governants legítims que havien estat escollits per la ciutadania." Per tant, entenem que la repressió que es va aplicar durant els primers anys de la

dictadura va ser molt més extrema i agressiva que durant l'etapa del franquisme tardà.

Una altra qüestió que és important destacar és el fet que totes tres entrevistes coincideixen a l'hora d'afirmar que la por era el sentiment que més predominava en aquella època. La Glòria diu: "Jo somio encara moltes vegades que em persegueixen els grisos. Em dominava la por, la por que et detinguessin quan anaves a fer una pintada en una paret. Era el sentiment que dominava més, (...) aquesta por permanent, que t'ensampessin, que et torturessin..."

Aquesta por de la qual parla la Glòria, la va patir molt de prop la Montserrat Tura. Desgraciadament, la Montserrat va ser greument ferida durant una manifestació el febrer de 1976, i tot i que Franco ja havia mort, i suposadament el règim ja havia caigut, aquesta va ser la vegada que més violència física van exercir les autoritats policials sobre la seva persona.

Ella ho explica així: "Van decidir que no detenien a les persones sinó que directament les colpejaven, les colpejaven brutalment, les colpejaven fins a deixar-les estabornides al carrer, però que no les detenien. I aquest va ser el meu cas, vaig acabar amb quatre costelles trencades, les dents...els incisius davanters, una clavícula, el sacre, i finalment vaig perdre la visió d'un ull."

Per tant, com a conclusió d'aquest apartat, les dues alumnes destaquen el fet que l'empenta tan valenta i temerària que va portar moltes dones de Mollet a formar part de diversos grups de lluita antifranquista durant la segona etapa de la repressió va ser de vital importància per a la resistència de l'esquerra en el nostre poble. Sense aquestes dones, no hauria estat possible dur a terme les diferents tas-

ques que es feien en aquestes organitzacions politicosindicals. A més, per a elles va ser tot un orgull descobrir que a Mollet hi va haver una dona al capdavant d'un partit polític en la clandestinitat i que, més tard, durant la transició democràtica, varen ser tres dones les que van ocupar el càrrec d'alcalduesses, l'Anna Bosch, la Carme Coll i la Montserrat Tura consecutivament, des de les primeres eleccions democràtiques municipals l'any 1979 fins al 2003.

Conclusions

Després d'analitzar aquest treball de recerca amb profunditat, podem concloure que la ciutat de Mollet no va ser una excepció durant la dictadura pel que fa a patir les conseqüències del règim en tots els àmbits, tant polític, econòmic, social, cultural com d'altre tipus.

Gràcies a les entrevistes efectuades als diferents testimonis, podem afirmar que la repressió que es va patir durant els anys quaranta va ser molt més dura i agressiva que durant l'etapa dels anys seixanta. Tanmateix, no podem restar importància a la repressió que es va patir durant la segona etapa de la dictadura, però bé és cert que les dones dels anys quaranta van haver de patir una repressió molt més estricta i dura, i les dones eren discriminades pel simple fet de ser mares o dones de polítics republicans. En canvi, durant la segona etapa de la dictadura, les dones van començar a implicar-se més en política, elles mateixes s'involucraren per tal de poder canviar la situació del moment, i aquest va ser el principal motiu que les va portar a ser represaliades. Per tant, la hipòtesi que en un primer moment es varen plantejar les dues alumnes ha estat confirmada.

El seu missatge és el del desig que aquesta investigació contribueixi que les veus d'aquestes dones mai siguin silenciades i que el seu record mai caigui en l'oblit. Que siguin recordades com un exemple de superació, esperança i, sobretot, de lluita.

Totes dues autores de la recerca revelen que aquest emocionant projecte els ha ofert una nova forma de veure i entendre la història del nostre país i, sobretot, de la nostra ciutat. També confessen l'enorme agraïment que senten cap a totes aquestes dones que les han

acompanyat durant el viatge que ha suposat per a elles la realització d'aquesta investigació, i saben que les seves històries les acompanyaran tota la vida.

Bibliografia

SUÁREZ GONZÁLEZ, M. A. *La segona república i la Guerra Civil a Mollet del Vallès*. Mollet del Vallès: Centre d'Estudis Molletans, 2000. 369 p. (Vicenç Plantada; 4).

SUÁREZ, M. A. "La repressió franquista a Mollet del Vallès: els procediments judicials militars (1939-1945)". *Notes*, 2018, vol. 33. Ajuntament de Mollet.